

Kazalo

I. Pravo v družbi	15
1. Družbeni in pravni odnosi	15
2. Diferenciacija družbenih norm	17
3. Družbena področja pravnih norm	18
4. Tipi pravno reguliranih družbenih odnosov	21
5. Paradigmatski okviri sociologije prava	25
a) Funkcionalizem	27
b) Sistemska teorija	30
c) Marksizem	33
<i>Literatura</i>	38
II. Problemski in razvojni vidiki sociologije prava	41
1. Opredeljevanje posebnih sociologij	41
2. Problemsko polje (predmet) sociologije prava	46
a) Izločitev sociologije prava iz obče sociologije	46
b) Problemi sociologije prava pri Ehrlichu	49
c) Problemi sociologije prava pri Webbru	53
d) Problemi sociologije prava pri Gurvitchu	56
e) Problemi sociologije prava pri Luhmannu in Habermasu	60
3. Začetki sociologije prava na Slovenskem	62
a) Opredelitev problemov	62
b) Metodološka iskanja	65
c) Nekateri raziskovalni dosežki	68
d) Jože Goričar na stičišču prava in sociologije	70
<i>Literatura</i>	74
III. Metodični vidiki sociologije prava	77
1. Osnovne stopnje družboslovne raziskave	77
2. Raziskovalne metode in tehnike	80
3. Zakonodajni eksperiment	88

4. Metodične prvine pri pretvarjanju družbenih odnosov v pravna razmerja	91
<i>Literatura</i>	94
IV. Predhodniki sociologije prava in teoretiki socialnega prava . . .	95
1. Predhodniki sociologije prava	95
a) Obče sociološke teorije kot izhodišče sociologije prava	95
b) Durkheim in Duguit	97
c) Marx, Jhering in Heck	98
2. Ehrlichova sociologija prava kot znanstvena paradigma	100
a) Življenjski in teoretični okviri	100
b) Notranja ureditev človeških združenj	102
c) Ehrlichova razlaga specifičnosti pravnih norm	104
d) Pravna dejstva	105
e) Norme za odločanje in pravna načela	107
f) Država in pravo	109
g) Vsebina pravičnosti in interesi	111
h) Preobrazbe prava v državi in družbi	113
i) Metode sociologije prava pri Ehrlichu	115
j) Ehrlichov vpliv na sodobnike	118
3. Sociologija prava Georgesa Gurvitcha	123
a) Uvodna izhodišča	123
b) Gurvitchev odnos do nekaterih drugih teoretikov	125
c) Gurvitcheva opredelitev prava	126
d) Naloge sociologije prava po Gurvitchu	128
e) Gurvitchevo razumevanje mikrosociologije prava	130
f) Pravo strukturiranih skupin	132
g) Pravni redi družbenih razredov	133
h) Makrosociologija prava	135
i) Genetična sociologija prava	138
j) Teorija socialnega prava	140
<i>Literatura</i>	148
V. Racionalistična in sistemska sociologija prava.	151
1. Koncept sociologije prava pri Maksu Webru	151
a) Tipi človekovega družbenega delovanja	151
b) Tipi legitimne oblasti	152
c) Birokratska organizacija	154
d) Slojevska struktura	155
e) Sociologija prava in diferenciacija prava	156

f)	Interesna podlaga prava	158
g)	Spoznavanje, oblikovanje in razlaganje pravnih pravil	159
h)	Vpliv politične oblasti na pravo	160
i)	Vpliv rimskega in naravnega prava na kodifikacije	162
j)	Splošni razvoj prava	163
k)	Pomen Webrovih sociološkopravnih ugotovitev za družboslovje	165
2.	Niklas Luhmann in sistemska sociologija prava	168
a)	Pojmovanje socialnega sistema pri Luhmannu	168
b)	Sociologija prava v okviru funkcionalizma in sistemske teorije	171
c)	»Sistemska« sociologija prava	174
d)	Habermasov pogled na Luhmannovo sociologijo prava	181
	<i>Literatura</i>	182
VI.	Gospodarstvo in pravo	185
1.	Pravne norme kot nujna prvina proizvodnje	185
2.	Pojem in oblike lastnine	188
3.	Pravna institucionalizacija lastninskih razmerij	191
a)	Družbenorazvojni vidiki lastnine	191
b)	Lastnina brez titularja	192
c)	Pravni okvir spreminjanja družbene lastnine v zasebno	193
d)	Institucionalizacija delniške družbe	195
e)	Različni pravni statusi lastnine	198
f)	Lastninski in fiskalni posegi socialne države	199
	<i>Literatura</i>	202
VII.	Interesna podstat prava	203
1.	Opredelitev interesa	203
2.	Pravni vidik interesa	206
3.	Usklajevanje interesov kot socialna osnova pravotvorne dejavnosti	209
4.	Interesni konflikt in pravo	214
a)	Pojav in vzroki konfliktov	214
b)	Razreševanje konfliktov in vloga prava	216
c)	Interesni konflikt kot trajna sestavina družbenih struktur	219
d)	Politično poseganje v konflikte	220
	<i>Literatura</i>	221

VIII. Politika in pravo	225
1. Opredelitev politike	225
2. Medsebojno vplivanje politike in prava	228
3. Politične stranke	230
a) Značilnosti političnega organiziranja	230
b) Pravno urejanje političnih strank	233
c) Politične stranke in volitve	234
d) Vpliv strankarskih programov in političnih deklaracij na zakonodajo	237
e) Vpliv političnih strank na izvrševanje pravnih norm	239
4. Interesne skupine	240
5. Socialna in pravna država	247
a) Socialna država	247
b) Pravna država	250
6. Suverenost, integracija in pravna država	252
a) Nacionalna, ljudska in evropska dimenzija suverenosti	252
b) Suverenost in integracijski procesi	259
<i>Literatura</i>	262
IX. Delovanje zakonodajnih institucij	265
1. Pojem pravne institucije	265
2. Predstavniška telesa	266
a) Splošno o ljudskem predstavništvu	266
b) Predlagalni monopol vlade in njena vloga v evropskem zakonodajnem procesu	270
c) Vpliv političnih strank na zakonodajne odločitve	277
d) Družbene in pravne determinante zakonodajne oblasti	279
3. Zakonodajni proces	283
a) Družbeno in zakonodajno odločanje	283
b) Pomen zakonodajnega postopka	286
c) Spoštovanje rednega zakonodajnega postopka	289
d) Javnost v zakonodajnem procesu	300
<i>Literatura</i>	308
X. Delovanje upravnih institucij	311
1. Načini izvrševanja pravnih norm	311
a) Izvršitev z materialnimi akti pravnih subjektov	311
2. Socialno-kontrolna in eksekutivna funkcija državne uprave	312
a) Vsebina eksekutivne funkcije	312
b) Družbena vloga javnega uslužbenca	312

c) Odprava administrativnih ovir	314
d) Kvantitativna rast javne uprave	315
3. Kurativna funkcija državne uprave	317
a) Vsebina kurativne funkcije	317
b) Odraz socialne države v državnem proračunu	318
4. Servisna funkcija državne uprave	318
a) Vsebina servisne funkcije	318
b) Sodelovanje javnosti pri pripravi odločitev	319
c) Priprava boljših predpisov	321
5. Uvajanje e-uprave	325
<i>Literatura</i>	326
XI. Delovanje pravosodnih institucij	327
1. Socialne funkcije sodstva	327
2. Delitev oblasti in avtonomija sodstva	329
a) Sodstvo kot avtonomni družbeni sistem	329
b) Javnomenjsko zaupanje v sodstvo	330
3. Zakonitost v delovanju sodstva	332
4. Neodvisnost sodstva	334
5. Organiziranost sodišč in obseg njihovega dela	336
a) Organiziranost sodišč	336
b) Kvantitativni vidiki delovanja slovenskih sodišč	341
c) Volitve oziroma imenovanje sodnikov in njihovo število	343
6. Porotno sodstvo in načelo javnosti	348
7. Delovanje državnega tožilstva	350
8. Delovanje odvetništva	353
9. Delovanje notariata	355
10. Delovanje državnega pravobranilstva	357
<i>Literatura</i>	360
XII. Avtonomne pravne institucije in pravotvornost civilne družbe	363
1. Civilna družba	363
a) Opredelitev civilne družbe	363
b) Institucionalizem civilne družbe	366
2. Pravotvornost civilne družbe	371
a) Družbene osnove avtonomnega prava	371
b) Področja in formalni viri avtonomnega prava	372
<i>Literatura</i>	377

XIII. Socialne funkcije prava in socialna dinamika	379
1. Izvori in nameni pravne regulacije	379
a) Pogledi na družbene temelje pravnih norm	379
b) Funkcija stabilizacije in inovacije	382
c) Določanje namenov normativnih sprememb	383
2. Družbeni vzroki pravnonormativnih sprememb	384
a) Panjuridizacija odnosov v družbi	384
b) Pravni voluntarizem in idealizem	387
3. Seznanjenost s pravom	388
a) Načini seznanjanja	388
b) Poznavanje prava v splošni javnosti	391
4. Vzroki razkoraka med normativnim in stvarnim	392
5. Legitimnost spreminjanja nacionalne ustave	394
6. Pravni sistem v procesih integracije in zagotavljanja identitete. . . .	399
<i>Literatura</i>	400
XIV. Pravna kultura	405
1. Splošna pravna kultura v javnosti	405
2. Vpliv tranzicije in članstva Slovenije v Evropski uniji na pravno kulturo	408
3. Profesionalna pravna kultura	420
<i>Literatura</i>	425
XV. Pravniške poklicne družbene vloge	427
1. Družbene prvine poklicne vloge pravnika	427
a) Sestavine poklicne vloge	427
b) Osrednje pravniške poklicne vloge	428
c) Socializacija za poklicno pravniško vlogo	432
2. Sodniki, tožilci in odvetniki	434
a) Sodniška poklicna vloga	434
b) Tožilska poklicna vloga	442
c) Odvetniška poklicna vloga	444
3. Pravni študij	447
a) Izhodišča in cilji	447
b) Pravni študij v evropskem visokošolskem prostoru	450
c) Podobnosti in razlike v pravnem študiju	456
4. Poklicna morala pravnikov (profesionalna etika)	458
<i>Literatura</i>	463

Views of Sociology of Law (Summary)	465
1. Theory and Methodology	465
2. Law in Society	470
3. Legal Culture	478
Izbrana temeljna literatura	483
Imensko kazalo	487
Stvarno kazalo	491

I. Pravo v družbi

1. Družbeni in pravni odnosi

Družbo kot celoto medčloveških odnosov tvorijo različne oblike združevanja, od najmanjše skupine do največje globalne družbe. Družbeni odnos je vsakršno ravnanje posameznika glede na drugega posameznika. Kadar svoje družbeno delovanje uravnavam glede na ravnanje drugega, sem z njim v družbenem odnosu.

Za življenje posameznika in skupnosti seveda ni usodnega pomena že vsak bežen stik z drugim posameznikom. Na življenje posameznika in družbenih skupin imajo pomemben vpliv relativno trajni in ponavljajoči se odnosi. Takšni odnosi se vzpostavljajo na družinsko-sorodstveni, ekonomski, politični, lokalni, socialni in poklicni ravni. Navedeni odnosi so potem tudi predmet sociološkega preučevanja. S ponavljanjem ravnanja nastane tipiziran družbeni odnos, ki je torej vsota ravnanj, ki jih ljudje sprožamo kot nosilci (igralci) družbenih vlog.

V shematični obliki to pogosto izrazimo z naslednjim simbolnim zapisom:

$$R \subset \sum (a \dots n)$$

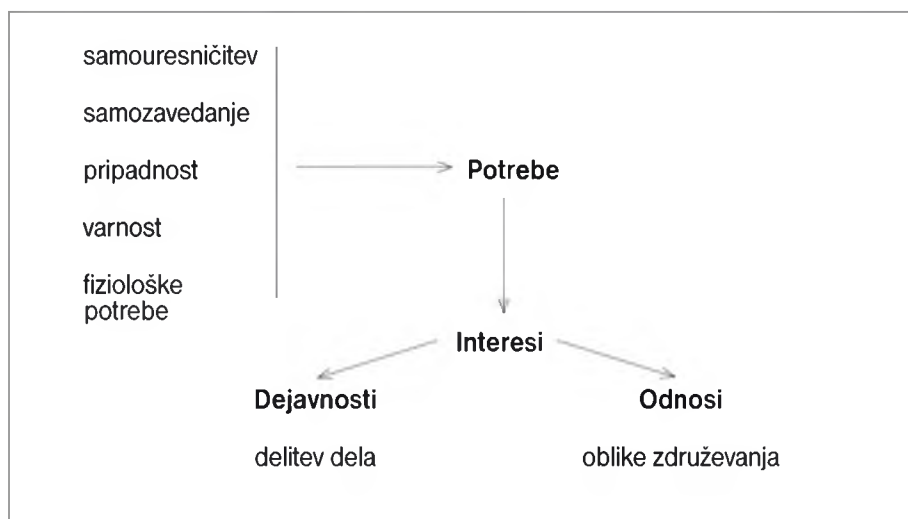
R	=	odnos (<i>relatio</i>)
⊂	=	znak za vključevanje
∑	=	znak za vsoto
(a ... n)	=	konkretna ravnanja

V medsebojne stike ne vstopamo kot abstraktni posamezniki, ampak kot nosilci družbenih vlog, potem pa glede na pričakovanja okolice ter svoje razumevanje vloge sledimo svojim interesom. Ob tem izhajamo najprej iz interesov, ki nastanejo kot odsev fizioloških potreb, nato interesov, ki izhajajo iz potreb po varnosti in pripadnosti, ter končno interesov, ki so spoznane potrebe po samozavedanju in samouresničitvi (Maslow). Kot eno izmed sredstev za zadovoljevanje človekovih potreb – zlasti potreb po varnosti in pripadnosti –

nastopa tudi pravo, in to kot norma v svetu idej in kot stvarno (realno) delovanje v fizičnem svetu.

Med množico družbenih odnosov so nekateri eksistenčno pomembni odnosi vpeti v pravne okvire (norme), tako da dobijo naravo pravnih odnosov. Le-te preučuje sociologija prava, in to v njihovi dejanski razsežnosti. Pravni odnosi se torej kažejo v ravnanju ljudi pri sprejemanju in uresničevanju pravnih norm. Sociologija prava v pravnem odnosu – sestavljenem iz normativnega in dejanskega dela – posveča pozornost predvsem dejanskemu delu pravnega razmerja.

V družbene odnose vstopamo ljudje zaradi zadovoljevanja potreb, ki se navzven kažejo kot interesi, ki motivirajo človekovo družbeno delovanje. Zaradi zadovoljitve potreb, ki jih spoznamo kot svoje interese, potekajo različne človekove dejavnosti v posebnih oblikah združevanja, sestavljenih iz prevladujočih tipov družbenih odnosov. Zato med bistvene prvine strukture oblik združevanja štejemo: potrebe, interese, dejavnosti in odnose.

Iz potrebe po varnosti izvirajo tudi pravne norme, ki zagotavljajo predvidljivost in relativno stabilnost v stikih med ljudmi ter v vzpostavljenih oblikah združevanja. S tem je olajšano tudi vstopanje posameznika v različne oblike združevanja, torej njegova socializacija ter celotno družbeno vedenje in ravnanje. Le-to je končno vedno razpeto med normo in stvarnostjo, med idejo in realnostjo, kar je tudi izhodiščno problemsko polje sociologije prava.